

Oponentský posudek na bakalářskou práci Barbory Daňkové: Reflexe osvícenství v dobové literatuře přelomu 18. a 19. století. Jak zábavně chce V. M. Kramerius pobavit?

Bakalářská práce Barbory Daňkové pod názvem „Reflexe osvícenství v dobové literatuře přelomu 18. a 19. století. Jak zábavně chce V. M. Kramerius pobavit?“ si vytkla za cíl sledovat, jak se státní ideologie osvícenského absolutismu, která byla v zemích habsburské monarchie neodmyslitelně spojena s obdobím vrcholné fáze vlády Marie Terezie a éry samostatné vlády jejího syna Josefa II., promítla do tehdejší literární tvorby, jak ovlivnila charakter knih a spisů českých autorů z dob na prahu českého národního obrození, tedy zejména Václava Matěje Kramera a lidí z jeho literárního okruhu, který se koncentroval zejména kolem jeho nakladatelství Česká expedice.

Autorka správně konstatuje, že zavedení všeobecné školní docházky v prosinci 1774 otevřelo dosud nebývalý prostor k tomu, aby osvícenští a raně obrozenečtí autoři mohli v dosud nebývalé míře oslovovat stále se rozšiřující okruh čtenářů z prostředí venkovského a maloměstského prostého obyvatelstva. Do té doby byly možnosti pracovat s touto masou českého obyvatelstva citelně omezeny vysokou negramotností, která ovšem v důsledku nové státní politiky začala v následujících desetiletích povážlivě klesat, i když její úplné vymýcení nebylo jednoduchým úkolem a trvalo ještě po několik generací.

Autorka rovněž velmi správně odhaluje, že nejrůznější kalendáře, knížky lidového čtení a kramářské písně jsou žánry mající kořeny ještě v podstatně hlubší minulosti. Sám Kramerius nezapře ve své literární tvorbě, že navazuje na literární útvary mající své základy ještě v době předbělohorské, i když se sám snaží zdůrazňovat, že jeho literární tvorba má osvícenský didakticko–pedagogický záměr, že má tedy vyšší ambice než dřívější toliko populární a zábavná tvorba pro čtenáře z lidových vrstev.

Autorka dosti přehledně a výstižně zachycuje nelehké životní osudy i celou rozsáhlou literární tvorbu Václava Matěje Kramera včetně významu jím vedeného nakladatelství, vydavatelství a knihkupectví pod názvem Česká expedice. Právě tato část práce je v rámci její struktury tou nejdůležitější a nejobsáhlejší.

Vedle postavy Václava Matěje Kramera se autorka okrajově věnuje i některým dalším osobnostem literatury éry počátků českého národního obrození, konkrétně Janu Rulíkovi, Františku Janu Tomsovi, Prokopu Šedivému, Antonínu Josefu Zímovi a Františku Janu Vavákovi. Bližší zhodnocení těchto postav by určitě bylo velice zajímavým a přínosným

prvkem, značně by však přesahovalo rámec bakalářské práce, kterou bylo nutné zredukovat na jediného autora, tedy na Václava Matěje Krameria. Pokud by však autorka chtěla téma rozvíjet třeba v rámci práce magisterské, byli by výše zmínění autoři jedinečným dokladem toho, že již v období první generace českého národního obrození se vyskytovali autoři, kteří značně předstihli svou dobu a již v posledních dekadách 18. století a na přelomu 18. a 19. století aktivně pracovali s jazykem a pokoušeli se o původní českou tvorbu prozaickou, básnickou i divadelní, a to v době, kdy ústřední postavy první generace českého národního obrození jako Josef Dobrovský, František Martin Pelcl a Gelasius Dobner soustředili své úsilí na apologetickou práci a na vědeckou deskripci a typologizaci češtiny, neboť věděli, že její zásadní modernizace je dlouhodobým úkolem, k němuž ještě nedozrál čas. Realizace obnovy slovní zásoby a vytvoření vědecké terminologie nutně čekala až na Jungmannovu generaci, která začala udávat tón obrozeneckému hnutí výrazněji až na počátku 19. století.

Právě zastaralost češtiny, mezery ve slovní zásobě a absence vědeckého názvosloví působily autorům z Krameriova okruhu nemalé potíže. Jejich tvorba proto úrovní dosti kolísala, jejich inovátorské pokusy s jazykem byly mnohdy odsouzeny k nezdaru. Protože obrozenecké myšlenky dosud nezískaly masovou podporu prostého obyvatelstva, výraznou roli v tom hrála stále ještě vysoká negramotnost i mnohdy ještě dost nízká národní uvědomělost venkovského obyvatelstva, byla literární produkce výše zmíněných autorů odsouzena k poměrně malému odbytu, mnozí literáti proto trpěli závažnými ekonomickými problémy, ty se ostatně nevyhnuly ani Krameriovi a jeho České expedici. Mnozí z raných obrozenců zemřeli v bídě a zapomnění, názorně je to vidět i na příkladu mnoha tehdejších dramatiků, zejména bratří Thámů, kteří se již do této práce nedostali.

Hlavním dílem, na němž autorka dokládá praktické uplatnění konceptu osvícenského absolutismu, zejména jeho idealizaci venkova a prostého lidu a snahu o jeho didakticko-pedagogické ovlivňování v duchu oficiální státní doktríny, je drobný spis Václava Matěje Krameria pod názvem: „*Dobrá rada w potřebě, aneb wysání žiwota Davida Opatrného: Knížka pro wssecky, kdož opatrnými býti chtějí*“, vydaný v Praze v roce 1803. Spis není původní, v podstatě kopíruje dílo německého autora Christiana Gotthilfa Sazmanna pod názvem „*Heinrich Kluge*“. Krameriova verze je však v mnohém adaptována tak, aby vyhovovala potřebám jeho výchovného záměru s česky hovořícím obyvatelstvem českých zemí na přelomu 18. a 19. století. Ve svém vyznění je klasickým naplněním ideologie osvícenského absolutismu, snahy vést obyvatelstvo k poslušnosti, pokoře, spořivosti, odříkání a slepé poslušnosti vůči autoritám, zejména vůči císaři, vrchnostem a římskokatolické církvi. I

když je dílo zároveň oslavou víry v lidský rozum a zdůrazňuje nutnost oprostít se od starých pověr a předsudků, celkové vyznění je podstatně jiné, než např. u Voltairovy povídky *Candide*. Venkovský kněz, byť adaptovaný v josefinském střihu, má být pro venkovana stále hlavní autoritou a rádcem. Ve srovnání s např. Rousseauovým pojetím osvícenství je tedy Krameriovo pojetí vpravdě opačné. Zatímco Rousseau se vždy proti společenským nespravedlnostem bouřil, Kramerius je již zcela jednoznačně ve vleku habsburské státní ideologie, která ve francouzském osvícenství a Velké francouzské revoluci viděla zlo. Přesto by komparace s koncepty francouzského osvícenství byla, pokud by autorka chtěla práci v budoucnu rozšiřovat na formát práce magisterské, velice nosným směrem dalšího výzkumu. V rámci práce bakalářské však již na rozvíjení této linie pochopitelně nebyl dostatek prostoru.

V případě dalšího rozšiřování práce by možná bylo dobré více uplatnit zejména tvorbu profesora Miroslava Hrocha, jeho periodizaci, členění a typologizaci českého národního obrození. Dále by bylo možné podstatně více rozvinout některé politické souvislosti, do nichž tvorba *Krameria* a jeho druhů spadala, kupř. mě napadá přelomový význam korunovace Leopolda II. českým králem v září 1791. Práce je ovšem psána převážně jako literárně historická a rozvíjení těchto souvislostí by tak opět překračovalo formát práce bakalářské.

Je nutné rovněž vyzdvihnout vysokou jazykovou úroveň práce Barbory Daňové, v textu se téměř nevyskytují závažnější gramatické chyby nebo stylistické nedostatky, což práci jednoznačně staví mezi vysoce nadprůměrné.

Práce Barbory Daňkové splňuje veškeré podmínky k tomu, aby byla uznána jako bakalářská diplomová práce. Navrhuji ji hodnotit známkou výborně.

V Praze dne 21. července 2013

PhDr. Roman Vondra, Ph. D.